

Program proti šikanování

Program proti šikanování slouží ve škole k vytvoření bezpečného, respektujícího a pomoc a spolupráci poskytující prostředí. Zaměřuje se především na prevenci šikany a nabízí postupy řešení šikanování. Je určen všem pedagogickým pracovníkům školy, dále pak nepedagogickým pracovníkům, rodičům a žákům školy.

Tento program je nedílnou součástí Minimálního preventivního programu školy a vychází z primární prevence sociálně patologických jevů .

Základní metodické pokyny MŠMT

- Metodický pokyn MŠMT k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, č.j. 24 246/2008-6
- Metodický pokyn k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, č.j. 20 006/2007-51.

Vymezení základních pojmů

Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrozit nebo zastrašovat žáka, případně skupinu žáků. Spočívá v cílených a opakovaných fyzických a psychických útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit.

Druhy šikany

Verbální a psychická šikana:

- slovní útoky v podobě nadávek
- pomluvy
- ponižování
- vyhrožování
- kyberšikana – útoky pomocí sms, e-mailů, vyvěšování urážlivých materiálů na internetové stránky apod.

Fyzická šikana:

- fyzické útoky v podobě bití
- ničení a poškozování věcí oběti
- vydírání
- krádeže
- sexuální obtěžování až zneužívání

Kombinovaná šikana

- kombinace verbální a fyzické šikany – násilné a manipulativní chování či příkazy

Nepřímou formou šikany je demonstrativní přehlížení žáka či žáků a jejich ignorování.

Stadia šikanování

1. Zrod ostrakismu

Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře. Je neoblíben a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod.

Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

2. Fyzická agrese a přitvrzování manipulace

V zátěžových situacích, kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako hromosvod. Spolužáci si na nich odreagovávají nepříjemné pocity například z písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen z toho, že chození do školy je obtěžuje. Manipulace se přitvrzuje a objevuje se zprvu ponejvíce subtilní fyzická agrese.

3. Vytvoření jádra

Vytváří se skupina agresorů, úderné jádro. Tito žáci začnou spolupracovat a systematicky, nikoliv již pouze náhodně, šikanovat nevhodnější oběti. V počátku se stávají jejich obětmi ti, kteří jsou už osvědčeným objektem ostrakizování. Jde o žáky, kteří jsou v hierarchii nejnižší, tedy ti „slabí“.

4. Většina přijímá normy

Normy agresorů jsou přijaty většinou a stanou se nepsaným zákonem. V této době získává neformální tlak ke konformitě novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit. U členů „virem“ přemožené skupiny dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je zcela poplatná vůdcům. I mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě – aktivně se účastní týrání spolužáka a prožívají při tom uspokojení.

5. Totalita neboli dokonalá šikana

Násilí jako normu přijímají všichni členové třídy. Šikanování se stává skupinovým programem. Nastává éra vykořisťování.

Co je a co není šikana

Šikana je každé chování, splňující tyto znaky:

- Je cílené vůči jedinci, nebo skupině žáků (oběti)
- Jeho záměrem je oběti ohrožit, ponížít či zastrašit
- Je obvykle opakované, často dlouhodobé
- Existuje jedinec či skupina, jímž přináší prospěch nebo uspokojení (agresori)
- Oběť se neumí bránit a dlouhodobě trpí

Šikanou tedy není:

- Jednorázová rvačka
- Vyčlenění dítěte z kolektivu, pokud není motivováno snahou ublížit či pobavit se na jeho úkor

Kdo šikanuje:

1. typ

Hrubý, primitivní, impulsivní, se silným energetickým přetlakem, kázeňskými problémy, narušeným vztahem k autoritě, někdy zapojený do gangů páchajících trestnou činností.

Vnější forma šikanování: šikanuje masivně, tvrdě a nelítostně, vyžaduje absolutní poslušnost, používá šikanování cíleně k zastrašování ostatních.

Specifika rodinné výchovy: častý výskyt agrese a brutality rodičů, jakoby agresori násilí vraceli nebo napodobovali.

2. typ

Velmi slušný, kultivovaný, narcisticky šlechtěný, sevřený, zvýšeně úzkostný, někdy i se sadistickými tendencemi.

Vnější forma šikanování: násilí a mučení je cílené a rafinované, děje se spíše ve skrytu, bez přítomnosti svědků.

Specifika rodinné výchovy: časté uplatňování důsledného a náročného přístupu, někdy až vojenského drilu bez lásky.

3. typ

„Srandista“, optimistický, dobrodružný, se značnou sebedůvěrou, výmluvný, nezřídka oblíbený a vlivný.

Vnější forma šikanování: šikanuje pro pobavení sebe i ostatních, patrná snaha vypíchnout "humorné" a "zábavné" stránky.

Specifika rodinné výchovy: nezaznamenána žádná specifika. Pouze v obecnější rodině je přítomna citová subdeprivace a absence duchovních a mravních hodnot v rodině.

Příklady nepřímých a přímých znaků šikanování :

Nepřímé (varovné) znaky šikanování mohou být např.:

Žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády

Při týmových sportech bývá jedinec volen do mužstva mezi posledními

O přestávkách vyhledává blízkost učitelů

Má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený

Působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči

Stává se uzavřeným

Jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje

Jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené

Zašpiněný nebo poškozený oděv

Stále postrádá nějaké své věci

Odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy

Mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy

Začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole

Odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit (Zejména je třeba věnovat pozornost mladším žákům nově zařazeným do třídy, neboť přízpusobovací konflikty nejsou vzácností!)

Přímé znaky šikanování mohou být např.:

Posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet. Rozhodujícím kritériem je, do jaké míry je daný žák konkrétní přezdívkou nebo "legrací" zranitelný

Kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávislným, nebo pohrdavým tónem

Nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil

Příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem, a skutečnost, že se jim podřizuje

Nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k spoluúčasti na nich

Honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvláště silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí

Rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout.

Odpovědnost školy a pedagogických pracovníků

Škola je odpovědná v souladu s ustanovením § 29 Zákona č. 5651/2004 Sb. /Školský zákon/.

Je povinna zajišťovat bezpečnost a ochranu zdraví žáků v průběhu všech vzdělávacích a souvisejících aktivit a současně vytvářet podmínky pro zdravý vývoj dětí pro předcházení vzniku rizikového chování.

Každý pedagogický pracovník je povinen řídit se příslušnými pokyny a ustanoveními. Jeho odpovědnost je dána do 31.12.2009 Zákonem č. 140/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů (§ 167,168 trestního zákona) a od 1.1. 2010 Zákonem č. 40/2009

Prevence proti šikanování

Prevence proti šikaně patří na naší škole k základní formě boje proti tomuto negativnímu jevu. V této oblasti musí spolupracovat všichni pracovníci školy a rodiče žáků. Základem pro prevenci šikany a násilí ve škole je Školní vzdělávací program, jehož jedním z cílů je vzájemná spolupráce a komunikace mezi žáky, mezi žáky a učiteli, které vedou k vytváření bezpečného prostředí školy.

System primární prevence sociálně patologických jevů je vymezen Směrnicí k primární prevenci sociálně patologických jevů a rozpracován v Minimálním preventivním programu školy.

System dalšího vzdělávání školy

- pravidelná školení metodika prevence
- vzdělávání pedagogických pracovníků v oblasti problematiky vytváření dobrých vztahů v kolektivu
- upevňování zdravých norem chování ve třídách
- zvyšování informovanosti pedagogických pracovníků v oblasti problematiky šikanování

Třídní učitelé jsou povinni informovat rodiče o problematice šikanování.

V rámci hodin informují třídní učitelé žáky. Tato problematika je se žáky pravidelně prodiskutována, je prošetřován i náznak šikany.

Každý pedagog musí být s touto problematikou obeznámen, a to buď na pedagogické radě nebo na organizační poradě.

Ucelený systém úkolů pro pracovníky školy oblasti prevence šikany je postupně zapracováván do dokumentů školy.

Zpracování problematiky šikanování do školního řádu, spolu s kázeňskými postihy, důsledně dbát na dodržování školního řádu.

Spolupráce se specializovanými institucemi

- pedagogicko – psychologická poradna
- oddělení péče o rodinu a dítě Stod

Společnost proti šikaně – tel.: 737 436 120

Linka bezpečí – tel.: 116 111

Oblast prevence proti šikaně:

Ředitel školy

- podporuje pozitivní vzájemné vztahy mezi žáky a učiteli
- zajistí další vzdělávání pedagogických pracovníků v oblasti problematiky vytváření dobrých vztahů, v podpoře a upevňování zdravých třídních norem žáků jako prevenci šikanování
- zajistí další vzdělávání pedagogických pracovníků v oblasti problematiky šikanování
- vytváří systém aktivit školy v oblasti prevence šikanování a násilí. Vychází přitom z komplexního pojetí preventivní strategie (Metodický pokyn k primární prevenci sociálně patologických jevů č. j. 20 006/2007-51 a součást Minimálního preventivního programu školy)
- zajistí vzdělávání pracovníků (pedagogických i nepedagogických) v akreditovaných kurzech k problematice šikanování
- zajistí vzdělávání školního metodika prevence
- zajistí v souladu s pracovním řádem dohled pedagogických pracovníků nad žáky, zaměří se na prostory, kde by k šikanování mohlo docházet
- zajistí, aby pedagogičtí pracovníci byli seznámeni s negativními důsledky šikanování, a to jak pro jeho oběti a pachatele, tak i pro celý školní kolektiv. Za zvlášť nebezpečnou je třeba považovat tendenci podceňovat počáteční projevy šikanování
- ve školním řádu jasně stanoví pravidla chování včetně sankcí za jejich porušení
- zajistí, aby s krizovým plánem byli vždy na začátku školního roku prokazatelně seznámeni žáci (zapsáno v třídní knize) a jejich zákonní zástupci (prostřednictvím školního Zpravodaje a webových stránek)
- zajistí formy spolupráce s dalšími institucemi při řešení šikany (pedagogicko-psychologickou poradnou, střediskem výchovné péče, orgánem sociálně právní ochrany dítěte, Policií ČR)
- zajistí spolupráci se specializovanými institucemi, se kterými bude škola spolupracovat v případě zjištění šikany
- rozhodne, zda škola zvládne řešit šikanu vlastními silami nebo zda škola potřebuje pomoc z venku a je nezbytná její součinnost se specializovanými institucemi a Policií ČR
- v případě negativních dopadů šikanování na oběť je nutné zprostředkovat péči pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče, speciálně pedagogického centra nebo dalších odborníků – klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů
- v mimořádných případech doporučí rodičům dobrovolné umístění dítěte do pobytového oddělení SVP, případně doporučí realizovat dobrovolný diagnostický pobyt žáka v místě příslušném diagnostickém ústavu
- v mimořádných případech podá návrh orgánu sociálně právní ochrany dítěte k zahájení práce s rodinou, případně k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu
- zajistí informování dotčených rodičů o vyšetřování šikany
- dojde-li k závažnějšímu případu šikanování nebo při podezření, že šikanování naplnilo skutkovou podstatu trestného činu (provinění), oznámí tuto skutečnost Policii ČR
- oznámí orgánu sociálně právní ochrany dítěte skutečnosti, které ohrožují bezpečí a zdraví žáka. Pokud žák spáchá trestný čin (provinění), popř. opakovaně páchá přestupky, zahájí spolupráci s orgány sociálně právní ochrany dítěte bez zbytečného odkladu

- V případě prokázaných projevů šikany jmenuje pracovníky, kteří se budou podílet na vyšetřování šikany dle jeho pokynů
- Informuje rodiče o výsledcích vyšetřování šikany, které řídí

Pedagogický pracovník

- seznámí se s charakteristikou šikanování a projevy šikanování
- zajišťuje bezpečnost a ochranu zdraví žáků v průběhu všech vzdělávacích a souvisejících aktivit, a současně vytváří podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku rizikového chování (sociálně patologických jevů)
- předchází šikanování mezi žáky, projevy šikanování neprodleně řeší a každé jeho oběti poskytne okamžitou pomoc
- rozvíjí jednání v souladu s právními normami a s důrazem na právní odpovědnost jedince
- vede důsledně a systematicky žáky k osvojování norem mezilidských vztahů založených na demokratických principech, respektujících identitu a individualitu žáka. Pomáhá rozvíjet pozitivní mezilidské vztahy a úctu k životu druhého člověka
- zná metody vyšetřování šikanování pro počáteční šikanu i pokročilou formu šikany
- dodržuje výchovná opatření z klasifikačního řádu při potrestání agresorů
- uděluje napomenutí a důtku třídního učitele
- dodržuje v souladu s pracovním řádem dohled nad žáky, zaměří se na prostory, kde by k šikanování mohlo docházet
- bude se podílet na realizaci Programu proti šikanování (součást Minimálního preventivního programu), zejména na krizovém plánu, který eliminuje či minimalizuje škody v případě, že k šikanování ve školním prostředí dojde
- informují-li rodiče o podezření na šikanování, zahájí okamžitě vyšetřování šikany, spolupracuje s metodikem prevence a výchovným poradcem, informuje ředitele školy
- má-li podezření na šikanování, zahájí okamžitě vyšetřování šikany, spolupracuje s metodikem prevence a výchovným poradcem, informuje ředitele školy
- v případě prokázaných projevů šikany neprodleně informuje ředitele školy, spolupodílí se na vyšetřování šikany dle pokynů ředitele školy
- informuje rodiče o výsledcích vyšetřování šikany, a to i v případech, že se podezření neprokáže.

Krizový plán a postupy při řešení šikanování

Postup pedagogického pracovníka a ředitele školy

Postup pedagogického pracovníka

1. V případě, že rodiče informují pedagogického pracovníka o podezření na šikanování, zahájí okamžitě vyšetřování šikany, spolupracuje s metodikem prevence a výchovnou poradkyní, informuje ředitele školy.
2. V případě podezření na šikanování, zahájí pedagogický pracovník neprodleně vyšetřování šikany, spolupracuje s metodikem prevence a výchovnou poradkyní, informuje ředitele školy.
3. V případě prokázaných projevů šikany neprodleně informuje ředitele školy, spolupodílí se na vyšetřování šikany dle pokynů ředitele školy.
4. Učitel, popřípadě ředitel školy, vždy informuje rodiče o výsledcích vyšetřování šikany, a to i v případě, že se podezření neprokáže.
5. Na pedagogické radě navrhne potrestání agresorů.

Postup ředitele školy

1. Přijme informaci o šikanování / pedagog, žák, rodič či jiný dospělý /
2. Rozhodne, zda škola zvládne řešit šikanu sama, či zda je potřeba intervence z venku – tj. pomoc specializovaných institucí a eventuálně též Policie ČR.
3. V případě prokázaných projevů šikany jmenuje pracovníky, kteří se budou podílet na vyšetřování šikany dle jeho pokynů – v týmu je vždy metodik prevence a výchovná poradkyně.
4. Zajistí informování rodičů o vyšetřování šikany, případně sám informuje o výsledcích vyšetřování, které řídí.
5. V případě negativních dopadů šikanování na oběť zprostředkuje nebo zajistí zprostředkování péče OPPP, střediska výchovné péče, atd.
6. V mimořádných případech podá návrh orgánu sociálně právní ochrany dítěte k zahájení práce s rodinou, případně k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu
7. Pokud dojde k závažnějšímu případu šikanování nebo při podezření, že šikanování naplnilo skutkovou podstatu trestného činu, oznámí tuto skutečnost Policii ČR.
8. Oznámí orgánu sociálně právní ochrany dítěte skutečnosti, které ohrožují bezpečí a zdraví žáka. Pokud žák opakovaně páchá přestupky či se dopustí trestného činu, zahájí spolupráci s orgány sociálně právní ochrany dítěte bez odkladu.

Doporučené postupy vyšetřování:

A počáteční šikana :

- a/ rozhovor s těmi, kteří na šikanu upozornili a s oběťmi
- b/ nalezení vhodných svědků
- c/ individuální eventuálně konfrontační rozhovory se svědky (nikoliv konfrontace oběti a agresorů)
- d/ zajištění ochrany obětem
- e/ rozhovor s agresory- případně konfrontace mezi nimi

B pokročilá šikana- výbuch násilí skupiny proti jednotlivci či minoritní skupině

- a/ překonání šoku pedagogického pracovníka a bezprostřední záchrana oběti/ obětí
- b/ domluva pedagogických pracovníků na spolupráci a postupu vyšetřování
- c/ zabránění domluvě agresorů na křivé výpovědi

- d/ pokračující pomoc a podpora oběti
- e/ nahlášení Policii ČR
- f/ zahájení vlastního vyšetřování

Spolupráce se specializovanými institucemi a Policií ČR

Při řešení případů šikany je vhodné spolupracovat s následujícími institucemi:

- resort školství – střediskem výchovné péče, speciálním pedagogickým centrem
- resort zdravotnictví – pediatři, dětské psychologové a psychiatři, zařízení poskytující poradenskou a terapeutickou péči

- resort sociální péče – oddělení péče o rodinu a dítě, oddělení sociální prevence

Pokud dojde šikanováním k naplnění skutkové podstaty trestného činu/provinění/:

- Policie ČR
- orgán sociálně právní ochrany dítěte

Postup rodičů při podezření na šikanování

Postup rodičů, kteří mají podezření na šikanování, by měl být následující:

1. Rodiče informují na podezření ze šikanování třídního učitele případně pedagogického pracovníka, při jehož hodinách nebo dohledu nad žáky k šikanování dochází.
2. V případě, že podezření na šikanu nejsou bezodkladně a uspokojivě řešena pedagogickými pracovníky včetně metodika prevence a výchovné poradkyně, obrátí se rodič s informací na ředitele školy.
3. V případě prokazatelných projevů šikany se rodič může přímo obrátit na ředitele školy.
4. V případě, že rodič není spokojen s postupem školy při řešení šikanování, může se obrátit na zřizovatele nebo podat stížnost na příslušný inspektorát ČŠI.

10.11. 2015

zapsal P. Zábran